

Σεξουαλική κακοποίηση

Χρήσιμες
πληροφορίες
για εκπαιδευτικούς

Σεξουαλική κακοποίηση

Χρήσιμες
πληροφορίες
για εκπαιδευτικούς

Ευαγγελινή Αθανασοπούλου,
*Παιδοψυχίατρος, Υπεύθυνη
Ιατροπαιδαγωγικού Κέντρου
Γ.Ν. Γ. Παπανικολάου*

Σχεδιασμός-Σελιδοποίηση
Εκτύπωση

Κ. Ν. Επισκόπου 7 – Τ. 2310 203566

Θεσσαλονίκη 2013

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι μορφές κακοποίησης των παιδιών και εφήβων είναι πολλές. Γιατί επιλέγουμε να συζητήσουμε για τη σεξουαλική κακοποίηση;

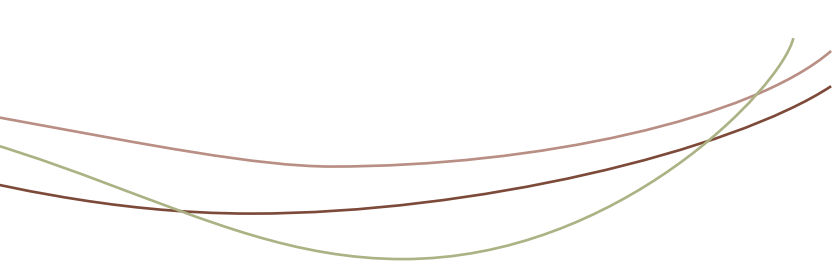
- η κακοποίηση των ανηλίκων (παιδιών - εφήβων) εμφανίζεται με διάφορες μορφές και μπορεί να έχει σοβαρές σωματικές, κοινωνικές, διανοητικές, συναισθηματικές και άλλες συνέπειες στη ζωή του ανηλίκου
- παράλληλα θρυμματίζει τις πεποιθήσεις μας για το δικαίωμα στην ασφάλεια, τη φροντίδα και την αγάπη (στην κατάλληλη εκδοχή της) που πρέπει να προσδοκούν οι ανήλικοι από την οικογένεια, το σχολείο, την κοινωνία, τους θεσμούς
- ιδιαιτέρως όμως η σεξουαλική κακοποίηση παραβιάζει ακόμη πιο σοβαρές πλευρές της ανάπτυξης και των σχέσεων, όπως τον αιμομικτικό φραγμό στις περισσότερες περιπτώσεις - η αιμομιξία καταργεί την αλληλουχία των γενεών και τραυματίζει ψυχικά όχι μόνο άμεσα (διαταραχή μετατραυματικού στρες), αλλά και μακροπρόθεσμα, επηρεάζοντας την ανάπτυξη της σεξουαλικότητας και την εν γένει λειτουργικότητα του ατόμου.

Πώς ορίζεται η σεξουαλική κακοποίηση;

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, η σεξουαλική κακοποίηση αφορά τη συμμετοχή του παιδιού σε σεξουαλική δραστη-

ριότητα για την οποία υπάρχει έλλειψη της συνειδητής κατανόησης της έννοιας και του περιεχομένου της πράξης από την πλευρά του παιδιού και έλλειψη της συναίνεσής του

- η σεξουαλική κακοποίηση παραβιάζει τους νόμους ή/και τα κοινωνικά ταμπού της κοινωνίας
- πολύ συχνά χρησιμοποιούνται και οι όροι σεξουαλική παραβίαση ή αιμομιξία. Ο τελευταίος όρος δίνει και μια ακόμα διάσταση στο φαινόμενο φέρνοντας το άτομο που κακοποιεί σεξουαλικά τα παιδιά μέσα στο στενό αλλά και στο ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον. Σε όλες τις περιπτώσεις είναι ένα άτομο που έχει χρόνο και χώρο με το παιδί, αλλά και ένα άτομο που η σχέση του με το παιδί (σχέση αγάπης ή φόβου) εξασφαλίζει τη μυστικότητα του γεγονότος
- σεξουαλική παραβίαση-αιμομιξία η συμμετοχή ή η έκθεση παιδιών και εφήβων σε πράξεις με σεξουαλικό περιεχόμενο, οι οποίες υποκινούνται από ενήλικα που έχει σχέση φροντίδας ή οικειότητας με το παιδί και έχουν ως στόχο τη σεξουαλική διέγερση ή/ και ικανοποίηση του ενήλικα
- η ενδοοικογενειακή (intrafamily) παιδική σεξουαλική κακοποίηση αναφέρεται σε μέλη της οικογένειας που έχουν βιολογικό δεσμό με το παιδί, αλλά και σε κάθε μέλος της στενής και ευρύτερης οικογένειας που δεν έχει μεν δεσμό αίματος με το παιδί, αλλά

είναι γνωστό στο παιδί και στην οικογένεια (πατριός, φίλος της μητέρας, οικογενειακοί φίλοι, γείτονες κ.α.). Δράστης παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης μπορεί να είναι και κάποιο μεγαλύτερο παιδί της οικογένειας ή φίλος του παιδιού ή αδελφού/ής του.

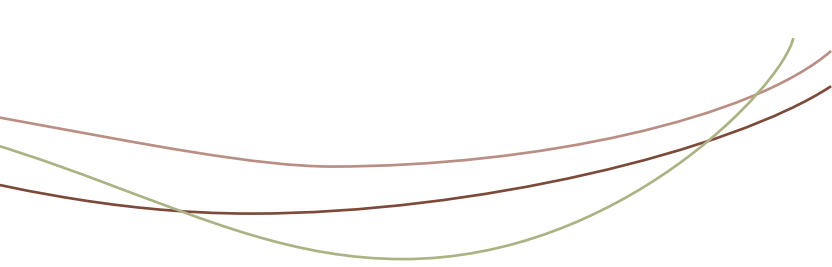
Οι συνέπειες της σεξουαλικής κακοποίησης (άμεσες, βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες) στην ψυχική υγεία των παιδιών και εφήβων

- η σεξουαλική κακοποίηση κατά την παιδική ηλικία έχει τεκμηριωθεί πλέον ότι σχετίζεται με ένα ευρύ φάσμα ψυχολογικών επιπτώσεων που μπορούν συχνά να συνεχίζονται και στην ενήλικη ζωή και να προκαλούν σημαντική έκπτωση της λειτουργικότητας
- **οι επιπτώσεις είναι συχνά και τα σημεία που οδηγούν στην αποκάλυψη της σεξουαλικής κακοποίησης**, παρότι αξίζει να σημειώσουμε ότι δεν πρόκειται για ειδικά συμπτώματα - εξάλλου ένα σεξουαλικά κακοποιημένο παιδί είναι ένα πολυθυματοποιημένο παιδί, μιας που όλες οι μορφές της κακοποίησης συνήθως συνυπάρχουν στις περιπτώσεις αυτές
- είναι πιθανό, επίσης, για ένα μεγάλο διάστημα να μην υπάρχουν σημάδια - συνέπειες: οι συνέπειες εξαρτώνται από ένα πλήθος παραγόντων και η μορφή τους σχετίζεται -

μεταξύ των άλλων - και με την ηλικία και το στάδιο ανάπτυξης του παιδιού

- έτσι στην **προσχολική ηλικία** μπορεί να συναντήσουμε άγχος, διαταραχές του ύπνου και εφιάλτες, αταίριαστη με την ηλικία σεξουαλική συμπεριφορά - στη **σχολική ηλικία** φόβο, επιθετικότητα, εφιάλτες, μαθησιακές δυσκολίες, υπερκινητικότητα, παλινδρομημένη συμπεριφορά, ιδιαιτέρως δευτερογενή εγκόπριση, καταναγκαστικές συμπεριφορές κυρίως σε θέματα καθαριότητας ('ξέπλυμα της ντροπής') - στην **εφηβεία** κατάθλιψη, απόσυρση, αυτοτραυματισμούς, αυτοκτονική συμπεριφορά, αποσυνδεδεικτού-διασχιστικού τύπου διαταραχές όπως: διασχιστική αμνησία, διασχιστική φυγή ή και διαταραχή πολλαπλής προσωπικότητας, διαταραχές της διατροφής, παραβατικές πράξεις, φυγή από το σπίτι, χρήση ουσιών
- η διαταραχή μετατραυματικού στρες είναι η πιο συχνή άμεση επίπτωση, αν και δεν εμφανίζεται σε όλες τις περιπτώσεις, ενώ η χαμηλή αυτοεκτίμηση χτίζεται σταθερά σε περιπτώσεις που δεν τεθεί θεραπευτικός φραγμός
- οι επιπτώσεις προέρχονται από την οργάνωση του ψυχικού τοπίου του ανηλίκου γύρω από μερικές σοβαρές παραμέτρους:
  - εσωτερίκευση μιας αρνητικής εικόνας εαυτού, αισθήματα ενοχής και αναξιότητας
  - διαστρεβλωμένη αντίληψη για την σεξου-

αλικότητα, υιοθέτηση ενός μοτίβου γύρω από το δίπολο θύτης-θύμα όσον αφορά τις ανθρώπινες σχέσεις

- άρση της εμπιστοσύνης στα πρόσωπα φροντίδας, δυσπιστία του παιδιού ότι θα φροντιστεί και θα προστατευτεί (π.χ. εάν ο δράστης είναι πρόσωπο της οικογένειας υπάρχει διαρκής έκθεση σε φόβο για την συνεχιζόμενη πράξη και θυμός προς τα άλλα πρόσωπα που 'δεν δείχνουν να αντιλαμβάνονται' για να τη σταματήσουν)
- Γενικά 'η κακοποίηση ή και άλλες αντίξοες εμπειρίες της παιδικής ηλικίας μπορούν να περιληφθούν ανάμεσα στους βασικούς παράγοντες που κρύβονται κάτω από τους κινδύνους για την υγεία, την ασθένεια και το θάνατο, και θα πρέπει να αναγνωρίζονται κατά την τυπική αξιολόγηση και εξέταση όλων των ασθενών' (πηγή: Πρόληψη Παιδικής Κακοποίησης: οδηγός δράσης και τεκμηρίωσης, ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: Preventing Child Maltreatment: a guide to taking action and generating evidence ©World Health Organization 2006, Επιμέλεια Μετάφρασης: Δρ Ο. Γιωτάκος).

Πόσο συχνή είναι η σεξουαλική κακοποίηση σε παιδιά/εφήβους;

- ένα μεγάλο μέρος της παιδικής κακοποίησης δεν αναφέρεται ποτέ στις υπηρεσίες

παιδικής προστασίας του παιδιού ή τις νομικές αρχές. Ταυτόχρονα, σε όλες τις χώρες η υγεία, οι νομικές και οι κοινωνικές υπηρεσίες είναι οι τομείς που σχετίστηκαν περισσότερο με τις συνέπειες της παιδικής κακοποίησης και οι πλέον εμπλεκόμενες στις προσπάθειες για την αντιμετώπισή της

- ειδικά για τη σεξουαλική κακοποίηση ο φόβος του στιγματισμού και της δευτερογενούς κακοποίησης, η ντροπή, η απώθηση που κάνει πολλά θύματα να θυμούνται πολλά χρόνια μετά την εμπειρία τους (χωρίς απαραίτητα να την καταγγέλλουν) κ.α. εμποδίζουν την αναφορά και την καταγραφή από τις αρμόδιες υπηρεσίες - έτσι λείπουν οι επιδημιολογικές μελέτες, οι οποίες πλέον θεωρούνται εξαιρετικά χρήσιμες και για τη θέσπιση περισσότερων στρατηγικών αντιμετώπισης και πρόληψης
- η πλειονότητα των μελετών που αφορούν στα ποσοστά της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης βασίζεται κυρίως σε δεδομένα που συλλέγονται αναδρομικά από ενήλικες και παιδιά με τη χρήση ερωτηματολογίων
- αναδρομικές μελέτες από όλο τον κόσμο αναφέρουν ότι περίπου το 20% των γυναικών και το 5-10% των ανδρών έχουν υποστεί ως παιδιά σεξουαλική κακοποίηση του τύπου της σωματικής επαφής, ενώ για τη μη σωματική επαφή τα ποσοστά ανεβαίνουν

περίπου στο 40-60% (Finkelhor, 1994· Gorey & Leslie, 1997).

- πάντως τα διαθέσιμα επίσημα στατιστικά στοιχεία που προκύπτουν από τις αρμόδιες κοινωνικές υπηρεσίες φαίνεται να αποτελούν μονάχα την κορυφή του παγόβουνου.

Ποιοι είναι οι ενήλικες που κακοποιούν σεξουαλικά τα παιδιά/εφήβους;

Η συντριπτική πλειοψηφία των δραστών είναι άντρες (90%). Από τους δράστες, σε ποσοστό 70-90% πρόκειται για άτομα γνωστά στο παιδί και σε ποσοστό 33-50% πρόκειται για μέλη της ίδιας της οικογένειας. Τα θύματα είναι κυρίως κορίτσια, με αναλογία 5 κορίτσια προς 2 αγόρια.

Για ποιους λόγους ορισμένοι κακοποιούν σεξουαλικά τα παιδιά;

- το ψυχολογικό προφίλ των δραστών έχει απασχολήσει τους κλινικούς και τους ερευνητές
- φαίνεται ότι πρόκειται για ετερογενή ομάδα ως προς τα προσωπικά, κοινωνικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά
- η έννοια της διαστροφής είναι κεντρική, ενώ βασικές πλευρές της επιθυμίας του δράστη είναι αυτές της σεξουαλικής ευχαρίστησης και της επικράτησης/ισχύος
- άλλα στοιχεία τα οποία αφορούν τη σεξου-

αλικότητα του δράστη μπορεί να είναι η αποφυγή σεξουαλικών σχέσεων με συνομηλικούς και ο σαδισμός

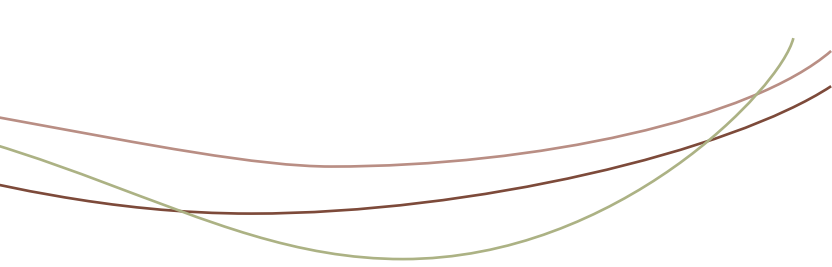
- μελέτες δείχνουν αυξημένη συχνότητα σεξουαλικής κακοποίησης των ίδιων των δραστών κατά την παιδική τους ηλικία. Οι ιστορίες σωματικής κακοποίησης, παραμέλησης, υποκατάστασης της γονεϊκής φροντίδας είναι ακόμη συχνότερες στα άτομα αυτά
- ωστόσο τα χαρακτηριστικά αυτά είναι συχνά και μεταξύ των ατόμων με γενικότερη παραβατική συμπεριφορά και δεν έχουν ειδική αιτιολογική σχέση με τη σεξουαλική κακοποίηση, ούτε αρκούν για να εξηγήσουν τη διαδρομή μέσα από την οποία ένα νεαρό άτομο ή ένας ενήλικας αναπτύσσει την επιθυμία να συνευρεθεί σεξουαλικά με ένα παιδί:

ΠΡΟΣΟΧΗ

κάθε σεξουαλικά κακοποιημένο ή παραμελημένο άτομο δεν σημαίνει ότι εξελίσσεται σε θύτη, πολύ περισσότερο εάν σταματήσει έγκαιρα η θυματοποίηση και υπάρξει θεραπευτική διαδικασία.

Με ποιους τρόπους μπορούν να τα κακοποιήσουν;

- η παιδική σεξουαλική κακοποίηση μπορεί να πάρει ποικίλες μορφές. Μπορεί να είναι του τύπου της στενής σωματικής επαφής

η οποία περιλαμβάνει πράξεις διείσδυσης (όπως διείσδυση του πέους, των δακτύλων ή ενός αντικειμένου στον κόλπο, το στόμα ή τον πρωκτό) και μη διεισδυτικές πράξεις (όπως σεξουαλικό άγγιγμα ή φιλί των σεξουαλικών οργάνων του σώματος του παιδιού ή άγγιγμα από το παιδί των σεξουαλικών οργάνων του θύτη). Μπορεί επίσης να αφορά δραστηριότητες που δεν περιλαμβάνουν σωματική επαφή, όπως είναι η επιδειξιμανία, η έκθεση του παιδιού σε πορνογραφικό υλικό ή σεξουαλικές πράξεις ενηλίκων, η συμμετοχή του στην παραγωγή πορνογραφικού υλικού, η ενθάρρυνση δύο παιδιών για σεξουαλική επαφή μεταξύ τους ή και η πρόσκληση του παιδιού για εμπλοκή σε σεξουαλική κουβέντα ή δραστηριότητα

- κάθε εσκεμμένη συμπεριφορά που σκοπεύει να ερεθίσει το παιδί σεξουαλικά ή κατά την οποία το παιδί χρησιμοποιείται για να διεγείρει σεξουαλικά τον ενήλικα θα πρέπει να θεωρείται κακοποιητική
- το internet και η χρήση των κινητών τηλεφώνων έχουν γίνει ένα ακόμη μέσο σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών (π.χ. η τυχαία ή εσκεμμένη θέαση πορνογραφικού υλικού από παιδιά στο internet, η προσέγγιση εφήβων από ενήλικες με στόχο να τους παρασύρουν σε κάποια σεξουαλική δραστηριότητα, η φωτογράφιση παιδιών από μεγαλύτερα παιδιά ή ενήλικες και η διανομή των φωτο-

γραφιών τους κ.α.)

- στις μορφές της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης θα πρέπει τέλος να αναφέρουμε το φαινόμενο της οργανωμένης σεξουαλικής εκμετάλλευσης ανηλίκων για την απόκτηση οικονομικού κέρδους με τις μορφές της διακίνησης (trafficking), της πορνείας και της πορνογραφίας.

**Υπάρχουν παιδιά/έφηβοι που
κακοποιούν σεξουαλικά άλλα παιδιά;
Γιατί άραγε συμβαίνει αυτό;**

- σε ένα ποσοστό οι δράστες μπορεί να είναι ανήλικοι, με μέσο όρο τα 14 έτη
- συνήθως παρουσιάζουν έλλειψη κοινωνικών δεξιοτήτων, προβλήματα ελέγχου των παρορμήσεων, χαμηλή αυτοεκτίμηση ή και χαμηλό νοητικό δυναμικό, χαμηλή ανοχή στη ματαίωση, έλλειψη κατανόησης της θέσης του άλλου
- οι δυσκολίες αυτές συχνά τους οδηγούν σε κοινωνική ή σχολική απόρριψη, η οποία επανατροφοδοτεί ένα φαύλο κύκλο δυσκολιών
- συχνά πίσω από τα προβλήματα διαγωγής αναγνωρίζεται η κατάθλιψη
- προέρχονται από οικογενειακό περιβάλλον το οποίο χαρακτηρίζεται από παραμέληση, με έντονη τη συναισθηματική αποστέρηση και παρούσα την ενδοοικογενειακή βία ή/και τις σημαντικές απώλειες.

Γιατί τα παιδιά που κακοποιούνται δεν μιλάνε, συνήθως, για αυτό;

- συνήθως, υπάρχει ένα χρονικό διάστημα όπου ο δράστης καλλιεργεί μια μη σεξουαλική σχέση με το παιδί και πιθανόν και με την οικογένειά του, με στόχο να κερδίσει την εμπιστοσύνη όλων
- στη φάση αυτή το παιδί δεν κατανοεί ότι πρόκειται για κάτι αρνητικό, συχνά νοιώθει κολακευμένο από την προσοχή του, ιδιαιτέρως αν πρόκειται για πρόσωπο αποδοχής στην οικογένεια ή άλλη κοινωνική ομάδα όπου ανήκει το παιδί
- τα μικρά παιδιά δεν έχουν τα νοητικά και κοινωνικά εφόδια να κατανοήσουν τη φύση των 'ανάρμοστων' παιγνιδιών στα οποία τα εμπλέκει το γνωστό ή αγαπημένο πρόσωπο
- αργότερα (σχολική ηλικία) με την εμφάνιση της ντροπής και την πρόοδο της γνωστικής ανάπτυξης και της κοινωνικής εμπειρίας, το παιδί φοβάται π.χ. ότι θα κατηγορηθεί: «ντρεπόμουνα που ήμουν εκεί», είπε ένα 10χρονο κορίτσι
- συχνά ο δράστης απειλεί τον ανήλικο ότι θα κάνει κακό στον ίδιο ή τα αγαπημένα του πρόσωπα ή ότι θα κατηγορήσει το παιδί/ έφηβο για ό,τι έγινε
- παιδιά και έφηβοι με χαμηλή αυτοεκτίμηση, ανωριμότητα, που πιθανά ζουν σε αυταρχικό περιβάλλον φτωχό σε επικοινωνία και κα-

τανόηση, νοιώθουν αναξιόπιστοι μπροστά στη σημαντικότητα ενός ενήλικα

- το παιδί αργότερα μπορεί να απωθήσει ψυχικά την εμπειρία και αυτή να αναδυθεί μέχρι και πολλά χρόνια μετά με κάποια αφορμή ή στη διάρκεια ψυχοθεραπείας, χωρίς όμως και πάλι να καταγγεληθεί απαραίτητα
- στην κλινική μας εργασία υπάρχουν περιπτώσεις μητέρων που 'θυμήθηκαν' τη δική τους εμπειρία κακοποίησης από τον πατέρα μετά την κακοποίηση της κόρης τους από τον παππού.

Ποιες είναι οι συχνότερες ενδείξεις της σεξουαλικής κακοποίησης; (δεν είναι αποκλειστικές μόνο για τη σεξουαλική κακοποίηση)

- στις περισσότερες περιπτώσεις σεξουαλικής παραβίασης ανηλίκων δεν υπάρχουν αντικειμενικά ευρήματα, π.χ. κατά την παιδιατρική εξέταση ή την ιατροδικαστική πραγματογνωμοσύνη (είτε γιατί η αναφορά και κατά συνέπεια η εξέταση γίνεται χρονικά σε μεγάλο χρονικό διάστημα από το συμβάν, είτε γιατί η παραβίαση δεν περιελάμβανε τη δειξοδυσση, και για άλλους λόγους)
- η έλλειψη αντικειμενικών ευρημάτων δεν αποκλείει κατά κανένα τρόπο την κακοποίηση - δεν υπάρχουν ακόμη εργαλεία (ψυχολογικά τεστ, εργαστηριακές ή απεικονιστι-

κές εξετάσεις κ.α.) που να καταδεικνύουν με βεβαιότητα την παραβίαση

- η διάγνωση είναι κλινική και βασίζεται στη σύνθεση πολλών πλευρών
- ωστόσο, κάποια ευρήματα με αντικειμενικό χαρακτήρα οφείλουν να θέσουν υπόνοιες και κυρίως όταν δε διαφαίνεται κάποια άλλη λογική εξήγηση
- σε αυτά περιλαμβάνονται σωματικές ενδείξεις όπως: τραυματισμοί στη γεννητική περιοχή ή το στήθος που δεν αντιστοιχούν σε τυχαίο τραυματισμό, συμπτώματα και σημεία της γεννητικής περιοχής π.χ. υποτροπιάζουσες κολπίτιδες και λοιμώξεις, οξυτενή κονδυλώματα, σκισμένα ή λεκιασμένα εσώρουχα, εγκυμοσύνη με αοριστίες για την ταυτότητα του πατέρα

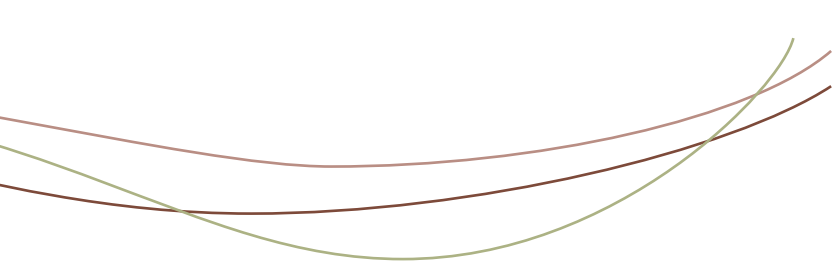
ΠΡΟΣΟΧΗ

πρόκειται για μη ειδικές ενδείξεις - η αξιολόγησή τους πρέπει να γίνεται από τον/την ειδικό/ή επιστήμονα και να συν-αξιολογούνται συνθετικά με άλλες πλευρές και ευρήματα σε ένα αξιόπιστο κλινικό πλαίσιο

- το ίδιο ισχύει και για τις συμπεριφορές που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Ποιος είναι ο ρόλος της κουλτούρας στην εμφάνιση και αντιμετώπιση της σεξουαλικής κακοποίησης;

- εάν με τον όρο κουλτούρα ορίζουμε 'την καλλιέργεια του πνεύματος, την **παιδεία** αλλά και το σύνολο της πνευματικής παράδοσης και δημιουργίας ενός κοινωνικού συνόλου', τότε μπορούμε να κατανοήσουμε πώς οι κοινωνικές και πολιτισμικές συνιστώσες συγκαθορίζουν και την πορεία προς την κακοποίηση, αλλά και τα μονοπάτια προς την αντιμετώπισή της
- για παράδειγμα, εάν μια κοινωνία δε σέβεται τα δικαιώματα συγκεκριμένων κατηγοριών ατόμων ή επικυρώνει και υποτιμά τη βία π.χ. κατά των γυναικών, ίσως να μην αντιλαμβάνεται και την ανάγκη διασφάλισης των δικαιωμάτων του παιδιού
- πατριαρχικές κοινωνίες ή οικογενειακά συστήματα όπου οι άντρες δικαιούνται να είναι κυρίαρχοι και επιθετικοί, ίσως να μην αντιλαμβάνονται τη βίαιη και επιθετική συμπεριφορά προς τις γυναίκες και τα παιδιά ως λανθασμένη/κακοποιητική
- από την άλλη πλευρά, ο προσωπικός πολιτισμός του κάθε πολίτη έτσι όπως εκφράζεται στις δράσεις του, π.χ. δεν αποφεύγει να εμπλακεί όταν κινδυνεύει ένα παιδί, αλλά και των επαγγελματιών στις υπηρεσίες, π.χ. αποφυγή 'γραφειοκρατικής' λειτουργίας

στα στενά πλαίσια του ρόλου, σχετίζεται με τη συλλογική ευαισθητοποίηση της κοινωνίας και την αποφυγή της συνεχιζόμενης κακοποίησης των ανηλίκων.

Ως εκπαιδευτικός/ μέλος μιας σχολικής κοινότητας: Πώς χρειάζεται να αντιδράσω σε ένα παιδί που μου αναφέρει εμπειρίες σεξουαλικής κακοποίησης;

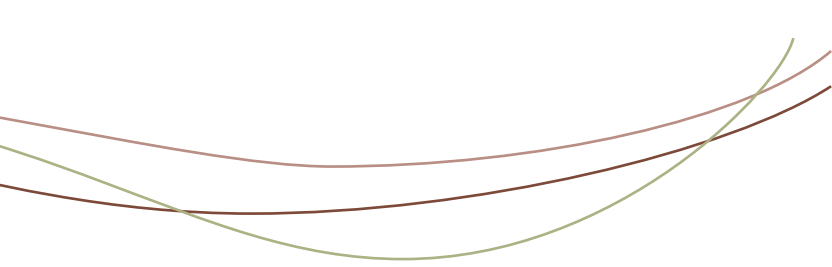
- είμαστε διαθέσιμοι και προσπαθούμε στο μέτρο του δυνατού να εξασφαλίσουμε έναν ήσυχο χώρο και τον απαραίτητο χρόνο (ο οποίος πάντως δεν θα πρέπει να είναι πολύ μεγάλης διάρκειας με συνεχή επαναληπτικότητα των λεγομένων)
- είναι πιθανό αυτή η αναφορά να είναι η πρώτη που κάνει το παιδί - έφηβος, οπότε θα πρέπει να βιωθεί σαν ανακουφιστική και αποτελεσματική και να μην καταγραφεί σαν αρνητική εμπειρία, γεγονός που θα δυσκολέψει ή θα διακόψει τη συνέχιση της αναφοράς
- η οποιαδήποτε στάση και υποστήριξη **δεν θα πρέπει να μειώνει την έρευνα που θα ακολουθήσει**, γεγονός που θα έβαζε το παιδί σε μεγαλύτερο κίνδυνο
- έτσι δεν δίνουμε υποσχέσεις, παρά μόνο όταν αυτές θα μπορέσουν να τηρηθούν

ΑΣ ΜΗΝ ΞΕΧΝΑΜΕ

ότι τα παιδιά-θύματα έχουν ήδη βιώσει τη

διάψευση μιας κεντρικής υπόσχεσης από σημαντικούς ενήλικες της ζωής τους, ότι δηλαδή θα είναι πρόσωπα αγάπης και φροντίδας για εκείνα με τον προσήκοντα τρόπο, συνεπώς η στάση ειλικρίνειας και φροντίδας του εκπαιδευτικού σε μια τέτοια στιγμή μπορεί να εγγραφεί σε μια αλυσίδα επανορθωτικών εμπειριών του παιδιού που προέρχονται από τους 'σημαντικούς άλλους'

- η πιο συχνή υπόσχεση που ζητείται είναι ότι 'δεν θα μιλήσετε σε κανέναν γι' αυτό που θα σας πω' - δε συμφωνούμε, αλλά εξηγούμε ότι σε μια τέτοια περίπτωση ορισμένα μυστικά θα πρέπει να μοιράζονται ώστε να υπάρξει βοήθεια ή να προστατευτεί το ίδιο το παιδί ή/και κάποιος άλλος από κάποια βλάβη
- διαβεβαιώνουμε όμως το παιδί ότι τις πληροφορίες θα μοιραστούν με σεβασμό και εμπιστευτικότητα μόνο εκείνοι που πραγματικά θα βοηθήσουν, και μάλιστα ότι υπάρχουν κανόνες για να πραγματοποιηθεί αυτός ο σκοπός (στα μεγαλύτερα παιδιά βοηθά και η παρουσίαση κάποιας αναλογίας με τους σχολικούς κανόνες ή και η αναφορά στο επαγγελματικό απόρρητο π.χ. του γιατρού, του ψυχολόγου, του κοινωνικού λειτουργού, του δικαστή - έναν όρο που πολλά παιδιά σχολικής ηλικίας γνωρίζουν)
- συχνά, τα παιδιά δίνουν αρχικά λίγες πλη-

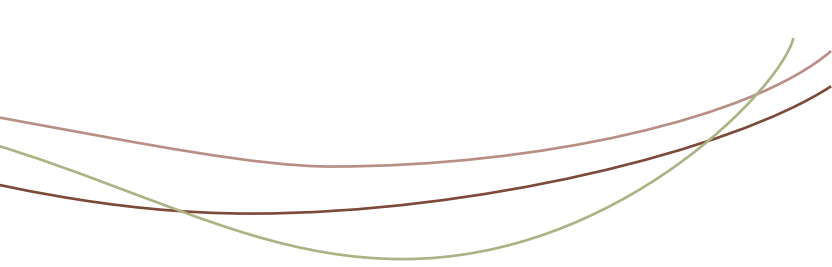

ροφορίες ώστε να δουν τις αντιδράσεις των ενηλίκων και αργότερα αποκαλύπτουν περισσότερα, ιδίως όταν αισθανθούν περισσότερο ασφαλή - αυτό δίνει και το μέτρο της σημασίας μιας σωστής στάσης

- ακούμε προσεκτικά ένα παιδί που αποκαλύπτει κακοποίηση, το αφήνουμε να εκφραστεί με τα δικά του λόγια
- από την πλευρά μας αποφεύγουμε λέξεις που μπορεί να ενοχλήσουν ή να τρομάξουν το παιδί, όπως «βιασμός», «αιμομιξία» ή «κακοποίηση» - επιπλέον, οι λέξεις αυτές θέτουν μια διάγνωση – σφραγίδα σε μια κατάσταση που δεν έχει ακόμη αποσαφηνιστεί και αφήνουν μνημονικά ίχνη
- επιτρέπουμε στο παιδί να εκφράζει και να αναφέρει οποιοδήποτε συναίσθημα, αντί να πιθανολογούμε για τη συναισθηματική του κατάσταση
- συμπεριφερόμαστε στο παιδί με αξιοπρέπεια και σεβασμό
- δεν εκφράζουμε αμφισβήτηση λέγοντας για παράδειγμα 'είσαι σίγουρος/η; Αποκλείεται ο μπαμπάς/νονός/θείος να έκανε κάτι τέτοιο, σε αγαπάει πολύ'
- επιπλέον, αποφεύγουμε να εκφράζουμε αποδοκιμασία για τον ενδεχόμενο δράστη, καθώς το άτομο αυτό μπορεί να νοιάζεται για το παιδί, ακόμη και αν υπάρχει κακομεταχείριση ή αμέλεια, αλλά και το παιδί έχει

συναισθήματα αγάπης για οικεία πρόσωπα ακόμα κι αν αυτά λειτουργούν ακατάλληλα

- δεν πιέζουμε το παιδί να δείξει τις σωματικές του κακώσεις ή να αποκαλύψει συναισθήματα, τα οποία δεν είναι προετοιμασμένο να μοιραστεί - σε εμφανείς κακώσεις λειτουργούμε φροντιστικά, ακόμη καλύτερα με τη συνδρομή και άλλου προσώπου ή γιατρού ή νοσηλεύτη, εάν αυτό είναι εφικτό (π.χ. σε κάποια σχολεία υπάρχει η δυνατότητα αυτή)
- συμπεριφερόμαστε ψύχραιμα χωρίς έντονα συναισθήματα ή εκφράσεις έκπληξης, οργής, αποστροφής, αγανάκτησης, φόβου, δυσπιστίας για τα λεγόμενα του παιδιού
- απαντούμε σε ερωτήματα των παιδιών απλά και ειλικρινά - τα παιδιά συχνά θα ρωτήσουν για την τύχη τους μετά από την αποκάλυψη της κακοποίησης ('θα πάω σε ίδρυμα;') και για την τύχη του αναφερόμενου ως δράστη ('θα πάει φυλακή;')
- δεν βιαζόμαστε να δώσουμε διαβεβαιώσεις για τη μία ή την άλλη εξέλιξη - να θυμόμαστε ότι υπάρχει πολυπλοκότητα συναισθημάτων στο ψυχικό τοπίο του παιδιού, το βασικότερο όλων είναι να νοιώσει ασφαλές
- αποφεύγουμε στάσεις διδακτισμού ή κηρύγματος ('δεν τα είχαμε πει αυτά στο μάθημα;' / 'γιατί δεν μιλούσες τόσο καιρό;') - είναι προφανές ότι έτσι διατυπώνουμε

το ενδιαφέρον μας και την πρόθεσή μας να προστατευτεί το παιδί στο μέλλον από ανάλογες καταστάσεις, ωστόσο υπάρχει χώρος και τρόπος για όλα αυτά αργότερα, στη φάση της μακρόπνοης θεραπευτικής αντιμετώπισης

- ωστόσο, δεν παραμένουμε εντελώς σιωπηλοί - έτσι διακινείται έντονο άγχος στο παιδί, ιδιαιτέρως εάν έχουμε 'ουδέτερο βλέμμα' - μια στάση στήριξης και νοιαξίματος είναι πολύ βοηθητική

KΕΝΤΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΟΡΓΑΝΩΝΕΤΑΙ ΜΙΑ ΤΕΤΟΙΑ ΣΤΑΣΗ ΕΙΝΑΙ

- η δύναμη του ανηλίκου να μιλήσει για τις εμπειρίες αυτές
- η πρόθεση του εκπαιδευτικού να σταθεί δίπλα του
- το γεγονός ότι αυτό συμβαίνει και σε άλλα παιδιά (τυχόν προηγούμενη εμπειρία του εκπαιδευτικού σε παρόμοιο θέμα θα είναι πολύτιμη εδώ)
- και βέβαια, η μόνη διαβεβαίωση που μπορεί και πρέπει αβίαστα να ειπωθεί είναι ότι το παιδί δεν φταίει κατά κανέναν τρόπο για την κατάσταση αυτή
- εξίσου σημαντικό είναι να καταλάβει το παιδί ή ο έφηβος (αλλά και η οικογένεια) ότι η εμπειρία αυτή δεν το μετατρέπει

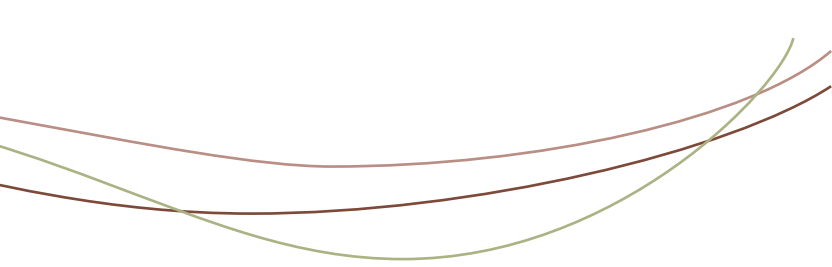
απαραίτητα σε έναν ενήλικα που θα κακοποιεί, ιδιαιτέρως εάν φροντίσουν τη θεραπευτική και επανορθωτική διαδικασία οι ενήλικες (σαν πρόσωπα και σαν θεσμοί).

Τί είδους πληροφορίες χρειάζεται να έχω για να μπορέσω να αντιμετωπίσω τη σεξουαλική κακοποίηση ενός παιδιού/εφήβου;

(χρειάζεται να μαζέψω στοιχεία, να διασταυρώσω πληροφορίες, να περιμένω μέχρι να είμαι σίγουρος/η, κλπ.;

- ο εκπαιδευτικός θα συμμετάσχει στην αντιμετώπιση σαν ένας σημαντικός ενήλικας εκπρόσωπος ενός θεσμού (σχολείο - σχολική κοινότητα) σε συνεργασία με την οικογένεια, την παιδοψυχιατρική ομάδα, την κοινωνική και δικαστική υπηρεσία, το ίδρυμα παιδικής προστασίας κ.α. στο πλαίσιο μιας συντονισμένης συνεργασίας
- αν γίνει δέκτης αναφορών από το παιδί, τις κοινοποιεί χωρίς αναβολή - ακόμη κι αν συμβαίνει κάτι άλλο ή αν το παιδί λέει ψέματα, χρειάζεται να 'φωτιστεί' η στάση του παιδιού αυτού διότι κάτι θέλει να πει, πιθανόν να έχει ανάγκη άλλων παρεμβάσεων.

Ποιος είναι αυτός που θα πρέπει να κάνει μια αναφορά / να κοινοποιήσει τη σεξουαλική κακοποίηση και σε ποιους;

- οποιοδήποτε πρόσωπο, στο οποίο το παιδί θα κάνει σχετικές αναφορές για εμπειρίες σεξουαλικής κακοποίησης, **έχει τη δυνατότητα και απαιτείται να τις κοινοποιήσει.** Αν το παιδί μιλήσει σε έναν εκπαιδευτικό, τότε η διεύθυνση του σχολείου, μετά από την ενημέρωση του Συλλόγου διδασκόντων, αναφέρει τις διαθέσιμες πληροφορίες στην κοινωνική υπηρεσία του δήμου, σε ιατροπαιδαγωγικές υπηρεσίες ή κέντρα ψυχικής υγείας ή στην εισαγγελία ανηλίκων.

Τι ακολουθεί μετά την αναφορά/ κοινοποίηση της σεξουαλικής κακοποίησης στις αρμόδιες υπηρεσίες;

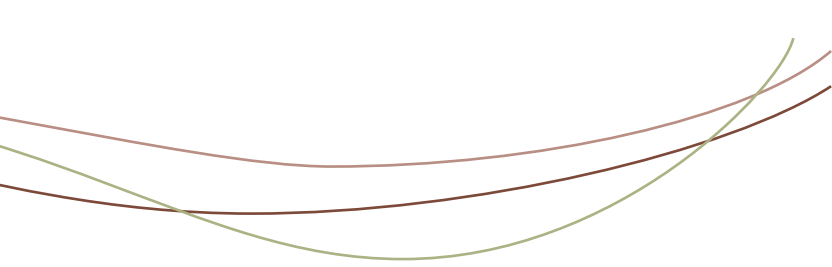
- εξαρτάται από την υπηρεσία - για παράδειγμα, μια κοινωνική υπηρεσία θα διενεργήσει κοινωνική έρευνα και θα ενημερώσει την εισαγγελία ανηλίκων
- η εισαγγελία ανηλίκων μπορεί να καλέσει την οικογένεια, να διατάξει κοινωνική έρευνα ή παιδοψυχιατρική εκτίμηση του παιδιού ή ακόμη και την άμεση απομάκρυνση του ανηλίκου από την οικογένεια εάν η καταγγελία αφορά σε ενδοοικογενειακή κατάσταση
- μια ιατροπαιδαγωγική υπηρεσία μπορεί να εργαστεί από κοινού με το σχολείο για την

προσέγγιση της οικογένειας, τη στήριξη του άλλου γονέα (σε περίπτωση ενδοοικογενειακής βίας), τη στήριξη και την θεραπευτική αντιμετώπιση του ανηλίκου, τη συνοδεία του στη διάρκεια της δικαστικής διαδρομής

- αξίζει να σημειωθεί ότι πλέον εφαρμόζεται ο νόμος ν.3727/2008 («κύρωση και εφαρμογή της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών κατά της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης»), ο οποίος προβλέπει την παρουσία ψυχολόγου ή παιδοψυχιάτρου κατά την εξέταση του ανηλίκου από τον αρμόδιο δικαστικό λειτουργό. Ο τελευταίος, αφού έχει προετοιμάσει τον/την ανήλικο/η, παρίσταται και τον/την στηρίζει στη διάρκεια της εξέτασης, προτείνει ό,τι θεωρεί χρήσιμο για την περίπτωση, ενώ η έκθεσή του ή η μαρτυρία του χρησιμοποιούνται αργότερα στο δικαστήριο, όπου δεν απαιτείται να εμφανιστεί ο/η ανήλικος/η (αναφέρονται παλαιότερες περιπτώσεις 'δευτερογενούς' κακοποίησης, με την έκθεση σε ακροατήριο κλπ.).

Η αναφορά μου θα είναι απόρρητη και εμπιστευτική ή ανώνυμη; Χρειάζεται να ενημερώσω τους γονείς για το ότι έκανα αναφορά / κοινοποίησα τη σεξουαλική κακοποίηση;

- το άρθρο 23 του ν.3500 για την ενδοοικογε-

νειακή βία περιγράφει με σαφήνεια το ρόλο του σχολείου και του εκπαιδευτικού

- η συνεργασία του σχολείου με την οικογένεια, που είναι κεντρικής σημασίας έτσι κι αλλιώς, στην περίπτωση αυτή μπορεί να αποδειχτεί πολύτιμη
- είναι πιθανό να μιλήσουμε και στους δύο γονείς, ή στον ένα γονέα
- σε κάθε περίπτωση ο εκπαιδευτικός δεν πρέπει να είναι μόνος του στη διαχείριση της κατάστασης αυτής: χρειάζεται να υποστηρίζεται από το σχολείο του και να αναζητήσει συνεργασία με επαγγελματίες ψυχικής υγείας.

Αν υποθέσουμε ότι αναφέρω τις υποψίες μου στην διεύθυνση του σχολείου, και δεν βρίσκω ανταπόκριση, τι θα έπρεπε να κάνω;

- επικοινωνήστε με ιατροπαιδαγωγικές υπηρεσίες, γραμμές βοήθειας, κοινωνικές υπηρεσίες - οι περισσότεροι φορείς είναι πλέον έγκυρα ενημερωμένοι ώστε να σας κατευθύνουν και να σας στηρίξουν
- συνεννοηθείτε ξανά με το διευθυντή για τις κινήσεις **που πρέπει και μπορεί να κάνει το σχολείο.**

Σε περίπτωση που επιβεβαιωθεί η σεξουαλική κακοποίηση τι γίνεται με τα παιδιά; Απομακρύνονται από την οικογένειά τους;

- τα παιδιά πρέπει να απομακρυνθούν από την οικογένειά τους μόνο όταν ο δράστης είναι ο γονέας (στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων πρόκειται για τον πατέρα) ή όταν γενικότερα υφίσταται σημαντική γονική ανεπάρκεια
- στις περιπτώσεις αυτές διερευνάται η επάρκεια του άλλου γονέα ή η ύπαρξη οικογενειακού υποστηρικτικού δικτύου, π.χ. μέλη της ευρύτερης οικογένειας
- η αλήθεια είναι ότι συχνά τα παιδιά απομακρύνονται με μονοδιάστατα κριτήρια ή γρήγορες αποφάσεις, χωρίς να διερευνάται εξαντλητικά η επάρκεια της οικογένειας ή άλλες διαθέσιμες πηγές βοήθειας και χωρίς να υπάρχουν δομές, ξενώνες κλπ. επαρκείς σε αριθμό και κατάλληλα στελεχωμένες - συχνά οι ανήλικοι φιλοξενούνται σε παιδοψυχιατρικά τμήματα γενικών νοσοκομείων ή ασφυκτιούν σε ήδη επιβαρυσμένα ιδρύματα
- τα ζητήματα που αφορούν στην έλλειψη δομών και θεσμών, όπως π.χ. η ανάδοχη ή η φιλοξενούσα οικογένεια, απασχολούν τόσο τους επαγγελματίες όσο και τον κάθε πολίτη που σκέφτεται να προχωρήσει σε καταγγελία

- σε κάθε περίπτωση, όμως, αυτό που προέχει είναι η ασφάλεια του παιδιού και η διακοπή της κακοποιητικής κατάστασης.

Υπάρχουν ποινικές συνέπειες για τους γονείς που κακοποιούν σεξουαλικά τα παιδιά τους;

- για οποιοδήποτε πρόσωπο αποδειχτεί ότι συμμετείχε σε κακοποίηση ανηλίκου καθ' οιονδήποτε τρόπο υπάρχουν ποινές, είτε είναι συγγενής είτε όχι
- χαρακτηριστικά ο ν.3500 για την ενδοοικογενειακή βία είναι γνωστό ότι ποινικοποιεί και την εφαρμογή σωματικής βίας με στόχο τη συμμόρφωση ή πειθαρχία (σωματική τιμωρία).

Πώς μπορώ να γνωρίζω σίγουρα ότι υπάρχει σεξουαλική κακοποίηση; Τι συμβαίνει αν κάνω λάθος σχετικά με την αναφορά μου για πιθανή υποψία σεξουαλικής κακοποίησης;

- η σεξουαλική κακοποίηση συμβαίνει πίσω από κλειστές πόρτες, συχνά από άτομα 'υπεράνω υποψίας' όπως αναφέρθηκε, παραβιάζοντας, επίσης συχνά, σημαντικούς φραγμούς π.χ. αιμομιξία
- η αντιμετώπισή της απαιτεί τη συντονισμένη δράση επαγγελματιών από διαφορετικά πεδία -της υγείας, της παιδικής προστασίας,

ΣΞΘΥΑΛΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ
ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ

των δικαστικών αρχών, των κοινωνικών υπηρεσιών- μαζί με το σχολείο και την οικογένεια. Καθένας μπορεί να συνεισφέρει χωρίς να απομακρύνεται από το ρόλο του, με βασική κατεύθυνση τη φροντίδα και προστασία του ανηλίκου

- αν λειτουργήσουμε έτσι, αποφεύγονται λανθασμένοι χειρισμοί και δράσεις που μπορούν να επιβαρύνουν την ψυχοκοινωνική εξέλιξη ενός παιδιού και της οικογένειάς του ή να έχουν επιπτώσεις σε πρόσωπα (π.χ. εκπαιδευτικό, πολίτη, γιατρό) που κινήθηκαν με καλές προθέσεις στην αποκάλυψη μιας κακοποίησης, αλλά εκτράπηκαν σε θέματα ρόλου.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
αειμόηση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Επένδυση για τη ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ